

לשוננו לעם

עורכים: דוד טלשיר, חיים א' כהן, יוסף עופר

מתוך

כרך מז, תשנ"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ביום ט' בסיוון תשנ"ו (27.5.96) ערך כבוד נשיא המדינה, מר עזר ויצמן, ביקור בבית האקדמיה בירושלים. הוא נפגש עם נשיא האקדמיה, פרופ' משה בראשר, ושמע מפיו סקירה על פעולות האקדמיה ועל מפעליה. אחר כך סייר בבית האקדמיה ועמד מקרוב על הנעשה בה. הביקור הסתיים בשיבה של מליאת האקדמיה במעמד נשיא המדינה, שהוקדשה לדיון במעמדה של הלשון העברית כיום. אנו מביאים כאן את דבריהם של חברי האקדמיה שנאמרו באותה ישיבה, ואת דברי הנשיא שחתמו אותה.

מעמדה של הלשון העברית

פרופ' משה בראשר: אדוני נשיא ישראל, חברי האקדמיה, יש לי הכבוד לפתוח את ישיבה רכ"ט של מליאת האקדמיה הנערכת בנוכחות נשיא המדינה.

העניין המיוחד שמר עזר ויצמן מגלה בלשון העברית ובאקדמיה ללשון העברית אינו טעון הוכחה נוספת. הוא אירח בביתו את מליאת האקדמיה ללשון העברית ביום י"ז בכסלו תשנ"ד במלאות ארבעים שנה להקמתה; הוא הזדהה בגלוי עם מאבקנו בניסיון הנואל, שלא ירד עדיין מסדר היום, לקיים הוראה סדירה בלשון האנגלית בבית הספר היסודי. בשורת הזדמנויות ראה להביע את דעתו הברורה בזכות מעמדה הבכיר של העברית כלשון התרבות ונכבדו המובהק של תחיית ישראל בארצו. נאומו בפני בתי הנבחרים של גרמניה עלה על כולנה בתוכנו ובמסרים שהשמיע קבל ראשי העם וקבל כל עם אשכנז, ובכלל זה הדברים שאמר על העברית בלשון העשירה שנישאה מפיו באותו מעמד. ולא בכדי ראתה האקדמיה לקבל החלטה פה אחד בשיבתה שנשמכה לנאומו של הנשיא (ישיבה רכ"ז), לברכו על המעשה המשובח הזה. אך טבעי הוא הדבר שנשיא המדינה מכבד היום את האקדמיה ואת העברית ואת מחקרה, בבית שבו מתנהל זה כארבעים שנה הגדול שבחקרי הלשון העברית במפעל המילון ההיסטורי, בעבודה מרוכזת ומתמדת ונמשכת ומעמיקה של העברית לדורותיה, במפעל שראשוני האקדמיה השכילו להעמיד כאחת מגולות הכותרת של המוסד הזה. אף ראינו להביא בפניו מקצת מן היבול העשיר של העשייה בלשון על כלל היבטיה בחידושי מילים ובמינוח המקצועי לרבות השירות הענף לציבור הרחב.

אנו באים לקיים ישיבה על מעמד הלשון העברית בישראל כיום. אומר מיד דברים על תחושות שאני חש בהזדמנויות רבות: יודעי העברית בישראל ומוקיריה אינם מועטים, דורשי טובתה ומבקשי תקנתה ושכלולה מצויים בכל החוגים, ואיש ממוזילי תרבות ישראל, בכתב ובעלפה בפרהסיה, לא יוכל להתעלם מהם. המטה אוזנו לשיח של צעירים יכול לשמוע גם עברית של

עידית, ומי שנוקק לדברים שבכתב הרחק מן העיתונות הקולנית וה"קיש קיש קריינית" יוכל לקרוא עברית של פעם ועברית של טעם בשירה, בפרוזה ובכתיבה אחרת. ואולם יש גם מגזרים - אם לנקוט מילה מחודשת זו - שלבם גם בעברית. לא בשל היכרות מרובה אֶתה, כדרכם של מגיסי לבם במה שהוא ידוע ומוכר, אלא בעלי גסות לב בשל מיעוט ידיעה, ובעיקר בשל תסביך נחיתות כלפי האנגלית, וליתר דיוק - האמריקאית. העיקרי שבמגזרים אלו הוא ציבור המשכילים בעלי הקתדראות במוסדות להשכלה גבוהה, אלה שמינונם כאן ולבם מעבר לים ומעבר לאוקיינוס, וביניהם אנשי מדעי הטבע ומדעי הרוח וביותר אנשי מדעי החברה. הללו דוחקים את העברית מהיות לשון התרבות למעמד של לשון השוק והמטבח, לשונם של הדיוטות. כבר התרענו על העובדה שכנסים רבים מתנהלים על טהרת האנגלית ואפילו ההזמנות חפות מכל אות עברית. וכבר ציינתי בהקשר אחר שכיום הותרה הרצועה ואפשר לכתוב עבודות דוקטור גם באנגלית, ופירוש הדבר שאפשר לכתוב עבודות גם בעברית. זאת לדעת, תחיית הלשון העברית לא הגיעה למילואה אלא עד אותה שעה ששימשה כלשון ההוראה וכלשון הפרסומים המדעיים במוסדות להשכלה גבוהה. מתוך זחיחות דעה וקלות ראש קמים על ההישג הזה לעקרו כאילו לאחר יד, אך למעשה בכוונת מכוון.

היבט אחר שאני מבקש להזכיר כאן נוגע למקומה של העברית בבית הספר העברי היסודי והתיכון. וכאשר אני מדבר בהקשר זה על העברית אין אני מתכוון רק להגיייתה בדרך זו או זו, אף לא ללוחות נטייה של פעלים ושל שמות או לתחביר המשפט, שהם מענייניו של המורה ללשון, ודורשים מיומנות והבנה מקצועית העשויה, לעתים, להיות צרה כרוחב דעתו של המורה. בהקשר זה דעתי מכוונת אל מה שהוא מעבר לממד הבלשני; מתכוון אני לעושר הלשון, לשפעי הצירופים, למגוון הנרדפים, לאסוציאציות שמילה וביטוי וצירוף ופסוקית ופסוק מעוררים בקרב קוראים, ולקווים הנמתחים מטקסט אחד אל רעהו, הגם שמאות ואלפי שנים חוצצים ביניהם. כלומר למעיינות הנובעים מספרות ישראל לדורותיה. מה שהוא מענייניו של כל מורה: המורה למקרא והמורה לספרות, המורה לתולדות ישראל והמורה לגאוגרפיה, לטבע ולתחומים אחרים. ספרות ישראל לדורותיה - מבראשית פרק מט ושירת דבורה ומשל יותם ועד לשירת רשב"ג וריה"ל, מסידור התפילות ועד השירה והספרות החדשה במאה התשע-עשרה והעשרים - אינה צריכה להיות קניינו של מגזר אחד של הציבור בלבד. לא רק מי שניגש אל ספרות ישראל גישה נורמטיבית צריך לעסוק בה, להפוך בה ולהפך בה; שלומי אמוני ספרות ישראל לדורותיה צריכים להימצא בכל רובדי החברה. לא ייתכן שנכסי צאן הברזל של הספרות הכתובה עברית יהיו ידועים רק ליודעי חן; אין מדובר בהתמחות ברפואה או בהנדסה גנטית, במתמטיקה למתקדמים או

באקונומטריקה. ככל שתתדרד הכרת הספרות, וזו כבר נתרדדה, ישתלח רזון בלשון, והמטען הרוחני היונק ממעיינות התרבות של ישראל יהיה שדוף וממילא שביר ופריך והריהו נטול וחסר קיימה.

לא צמצום המעמד של המקצועות הכלליים אנו מבקשים, אלא הרחבת העיסוק בספרות ישראל לסוגיה; מה שכתבו ברדיציבסקי ומנדלי, יליג וביאליק ועגנון והזו צריך גם הוא לימוד ועיון. ומי שדבריי מתמיהים אותו ילך ויעיין במאמר אחד מני רבים שכתב מורנו שרגא אברמסון עליו החיים והשלום במאמרו הנפלא על זיקתו של הזו לשונות ראשונים ומה שגלגל מהן. כמה לימוד צריכה גם תורתם של אחרונים.

לא ביום אחד יכול לחול השינוי, ולא באחת יתרחש המפנה. צריך הכשרת לבבות וצריך מעשה חינוכי מתמיד ונמשך. ואפשר שיש מי שירצה לתבוע שהטובים בבנינו יופנו ללימוד מקורות ישראל. בשעה שריחפה סכנת קיום מוחשית לישראל תבע מי שתבע "הטובים לטיס". איני סבור שצריך לבוא ולתבוע ולטבוע "הטובים ללימוד מקורות ישראל". אין אני חושב שמדובר במשימה יחידה ליחידים, אלא במטלה נוספת לכלל הדור. עלינו לעשות הכול שתתעבה שכבת המשכילים יודעי ספרות ישראל, המעוגנים ברבדיה וספוגים באוצרות לשונה.

ככל שיתרחב מעגל יודעי העברית ייטב לתרבות ישראל בשפעי צבעיה ובריבוי גווניה. מערכת החינוך, הקשובה לכל קול המתגלגל בחוצות ובפרט לקולות הבאים מן החוץ, מעבר לים, ראוי לה שתחדד את כושר קליטתה לשדרים השונים, כדי שתדע לברור מה מהם בר־קיימה ומה מהם בן־חלוף. גם האקדמיה ללשון העברית וחבריה מצווים כגוף אחד וכיחידים, איש איש על פי דרכו, להשמיע קולות ברורים בתחום זה, אך לא בדרך ההטפה והווכחנות אלא בדרך ההסברה והשכנוע.

חזקה על נשיא ישראל המשתף עצמו עמנו היום בדיון הזה, שימצא את הדרך ללכת לפני המחנה כפי שעשה עד היום.

פרופ' שלמה מורג: כבוד גדול הוא לנו שנשיא המדינה, נשיא כל העם היושב בציון, מכבד את האקדמיה ללשון העברית בביקורו. אנחנו, כמוסד, מופקדים על העשייה בלשון ועל טיפוח הלשון. אולם טיפוח הלשון הוא בעיה שאין אנחנו יכולים לפעול לפתרונה בלא תמיכה רחבה של הציבור ושל מערכות המדינה כולן. נמצאים אנחנו במצב של קיטוב. מצד אחד פריחה בספרות, בשירה, בפרוזה ובתרגום, ומצד שני סחף התנהגותי נורא של זלזול באמצעי ההבעה של האדם. ההבעה היא דרך מדרכי התנהגות של אדם, כמו הכתיבה, הלבוש, הנימוסים. כל אלה הם מערכת אחת, וכאן אנחנו נמצאים

בסחף. הסחף הזה קשור בעיקרו גם להידלדלות ערכי המסורת ולניתוק שבינינו לבין המקורות הספרותיים העצומים העומדים לנו יותר מאשר לכל עם אחר. שהרי אין שום מקום ואומה שבה ילד בן שמונה יכול לקרוא פרק בספר יהושע ולהבין את עיקרו. באנגליה ילד בן שמונה אינו יכול לקרוא ולהבין טקסט בן מאתיים שנה.

היחס אל המקורות, שהם המאגר הלשוני של הלשון וההבעה, הולך ומידלדל. כל זאת היא מערכת אחת מורכבת. לא רק האקדמיה חייבת לתת את חלקה; העם כולו צריך להיות מודע לעניין הזה ולהירתם לתיקונו.

פרופ' עוזי אורנן: כבוד הנשיא, מטרתה של האקדמיה ללשון העברית היא בעיקר טיפוח האפשרות להביע את הדברים של ימינו. המלחמה על הספרות העתיקה איננה יכולה להיות חלק מן הדברים שאנחנו עוסקים בהם; בכך יכול לעסוק, אולי, משרד החינוך. דבר טבעי הוא שספרים ישנים מתיישנים. אנחנו מדברים על העתיד, ולו עיקר דאגתנו. והנה מה אנחנו רואים? גדולי העם, גדולי המשכילים שבו, מעדיפים את השימוש באנגלית. זו אינה רק שאלה של החינוך באוניברסיטאות ושאלת הרשות לכתוב עבודה בשפה זרה, היינו באנגלית; השאלה היא מה עושים המורים באוניברסיטאות ומה הם תורמים לחברה שלנו. אם הם מפרסמים את דבריהם באנגלית, זה מועיל להם ומביא להם פרסום בעולם. הדבר גם מביא כבוד לעם, כמו ששחקני הכדורסל שלנו מביאים כבוד לישראל בחוץ לארץ, אבל אין בכך תרומה חינוכית לציבור שלנו. מה פלא שהם דורשים מתלמידיהם לכתוב את עבודות המחקר שלהם באנגלית? הלוא כך המורים עושים, למה שלא יעשו זאת גם התלמידים? אבל בכך אנחנו מפסידים את פיתוח לשון המשא ומתן המדעי, ואנחנו מצווים לטפח אותה, ואנחנו מפסידים את הערך שאפשר לתת לשפה הלאומית שלנו.

הסכנה איננה שתהיה שפת שוק מצד אחד ושפת הספר מצד שני, אלא שתהיה שפת קודש מצד אחד - והיא "שפת שבת" - ושפת חול מצד שני. יש אנשים רבים המשתמשים בעברית כ"לשון שבת", במיוחד אותו החלק שדיבר עליו פרופ' מורג, זה שאינו חי בארץ. השפה העברית אינה שפתם היום-יומית, היא שפת שבת שלהם. ואנחנו רוצים שהשפה שלנו תהיה שפה אופפת את כל חיינו. אני רוצה להזכיר כאן פסוק שבעבר הייתה לו כוונה אחרת, אבל אומר לכם אותו בכוונות חדשות: "שפתנו אתנו - מי אדון לנו?"

מר אהרן אמיר: רצוני להמשיך את הדברים שנאמרו קודם. אנחנו עכשיו במצב של שחיקה, מבחינה לאומית, מבחינה טריטוריאלית ומבחינות אחרות.

יש ערך אחד שמסביבו צריך להתאחד ולהילחם עליו, והוא המאבק על הלשון. ומאבק כזה יש לנהל בכל תחומי החיים, המעשיים והפחות מעשיים. אני סבור - וכבר דיברנו על כך בסוד האקדמיה - שראוי שיקום גוף ציבורי גדול, שיתבסס על האישים המרכזיים של האומה, והוא שינסה לקבוע דפוסים חדשים בנושא; גוף שייתן את הדעת לשילוט ברחובות, וינסה להדיח בהדרגה את הלעז המשתלט על כל חיינו.

אעז לומר שבחלומותינו אנחנו רואים את נשיא מדינת ישראל ניצב בראש החזית הזאת, ואני מקווה שעוד ידובר בכך.

גב' שולמית הראבן: כבוד הנשיא, רציתי להוסיף על הדברים שאמרו קודמיי, ואני אדבר כסופרת הכותבת ספרים בלשון העברית. מי המפסיד העיקרי מהפסד הלשון? לי יש הרגשה שכסופרת, אני המפסידה. אני מפסידה, מפני שהיום רצים למילון כדי לחפש מילה פשוטה כמו **להתכרבל**. היום נכתבים ספרים בלשון העברית שמכוונים ישר לתרגום. היום מדברים על "ילדים מקולקלים" - בתרגום מילולי מאנגלית - במקום על ילדים מפונקים. היום אני רואה שאחד המנהיגים אומר "אני אנצח את הבחירות", כלומר הבחירות הן אויב שצריך לנצח אותו. זהו תרגום ישיר מאנגלית. לי ברור שאני לא אתחיל לכתוב באנגלית, אני אמשיך לכתוב בעברית, בדיעה שכל שנה פחות ופחות אנשים יבינו. אני מציעה דרך יותר מעשית לבדוק מאין נפתחת הרעה הזאת. נשיא האקדמיה דיבר על העולם האקדמי. אני הייתי רוצה למקד את המאבק דווקא בתחום המסחר, מפני שהיום בתחום המסחר מובן מאליו ששם של חברה חייב להיות לועזי, בֶּסֶט בֵּיי, הום שופינג וכדומה. ההנחה היא שהלועזית מוֹכֶרֶת יותר. פניתי בזמנו אל נשיא התאחדות התעשיינים ושאלתי אם יש בידו סקר המוכיח זאת. אין שום סקר כזה.

הייתי מאוד מבקשת שנשיא המדינה מצדו יפנה אל גורמי המסחר וישאל אותם אם כל הלעז הזה הוא הכרח. ואני רואה בזה חשיבות, מפני שזו הלשון המציפה את רחובותינו ואת הפרסומת שאין לה סוף, והיא כבר נחשבת נורמה.

מר ארי אבנר: מצד אחד מעמדה של העברית אינו ניתן לערעור. ילדים נולדים אל תוך העברית ומדברים עברית, ובבית ספר-מלמדים אותם בעברית. ואף על פי כן אנו חשופים לכל מיני סכנות שאינן סכנות ללשון ממש, אלא סכנות לתרבות. אנו מגיעים למצבים שהעברית קיימת ברמה הנמוכה ביותר וברמה הגבוהה ביותר, והאמצע חסר. לשון, אין לה קיום בלי אותו רובד ביניים של שיח של יום-יום של בני אדם משכילים, שהוא הבסיס לתרבות

ולספרות. זה התחום המאויס ביותר. הוא מאויס מצד אחד מאפנות לעז למיניהן, ומצד אחר מן הרצון להסתגר במגדל שן לשוני, מתוך התעלמות מכוונת או שלא מכוונת, מכל מה שעם ישראל יוצר בחושי.

פרופ' מנחם צבי קדרי: כבוד הנשיא, אנחנו עדים לכך שמעמדה של הלשון העברית כמקצוע בבתי הספר ובבתי האולפנה הוא בירידה מתמדת. זהו תהליך הדרגתי ומתמשך, עד שאין שמים אליו לב אלא כאשר התוצאה כבר מדאיגה ביותר. תחילה הפחיתו את מספר שעות הלימוד במקצוע עברית; אחר כך איחדו את לימודי הלשון והספרות למקצוע אחד והעבירו את בחינת הבגרות לאחת השנים הראשונות של בית הספר התיכון; בעקבות זאת היה קל גם להפחית את לימוד המקצועות הספרותיים שהלשון מתבססת עליהם. התוצאה היא דלדול תרבותי; שהרי ציבור שעולם המושגים שלו, עולם האסוציאציות שלו ועולם העקרונות שלו הצטמצמו למה שנלמד בגן הילדים, אי אפשר לצפות ממנו לעושר תרבותי.

והערה שנייה, בעניין פעילותה של האקדמיה. מקובל לחשוב שהאקדמיה ממונה על שמירת הלשון והתרבות, ועל כן שולטת בה השמרנות. אין זה כך באקדמיה ללשון העברית. האקדמיה מחדשת מילים בכל תחומי הלשון, ואם כן אין כאן שמרנות. האמת היא שיש תחומים שהאקדמיה אינה מרחיבה בהם את פעילותה מחוסר אמצעים. אילו היה בידה הייתה יכולה לפעול רבות בכמה תחומים, ובעיקר בתחום העברית החיה.

פרופ' אהרן דותן: אני רוצה להביע את גאוותי על נשיא ישראל שהופיע וקידש שם ישראל על אדמת גרמניה. אני חושב שבעצם השימוש בלשון העברית בפני שני בתי המחוקקים בגרמניה, שימשות דוגמה ומופת גם למנהיגים אחרים בישראל שילכו בעקבותיך. אתה פרצת לפנייהם את הדרך. לפני שבועות אחדים הזדמן לי לקרוא את דבריך, ובכללם את הכרזתך: "אנו ושפתנו חיים". זה נכון, אבל זה צריך להיאמר גם כלפי פנים, גם לעם ישראל היושב בציון. מקובל לומר שתחיית הלשון העברית כבר נסתיימה, והעברית לשון חיה היא, ואין צורך לדאוג לה. אין הדברים נכונים. אני רוצה להתמקד בדבר שכבר הזכירו נשיא האקדמיה, והוא הדחיקה ההולכת וגוברת של הלשון העברית באוניברסיטאות, בייחוד במדעי הטבע, אך לא רק בהם. יש הרצאות המושמעות באנגלית; יש מרצים ישראלים הכותבים באנגלית את "קורות החיים" שלהם המוגשים למוסדות בארץ. והמוסדות עצמם, כאן בארץ, יש מהם דורשים להגיש את הבקשות למחקר באנגלית. מוסד ממלכתי מכובד מאוד דורש מכל חוקר המבקש מענק מחקר להגיש את הבקשה

באנגלית כעיקרון, והיה מעשה בחוקר שכתב עברית, והוחזרה בקשתו בדרישה שיכתוב אותה באנגלית. נמצא בידי מכתבו של אותו מוסד, ומשתמע ממנו שהשפה הרשמית המשמשת להגשת בקשות באותו מוסד היא אך ורק אנגלית, וזה במוסד אקדמי ממלכתי, שמצפים ממנו שישמור על מעמדה של הלשון והעברית.

כבוד הנשיא, אתה ידוע בהשפעת התערבותך בנושאים שונים. אני מציע שגם זה יהיה נושא שתשמיע בו את קולך, ואני בטוח שהוא יישמע.

פרופ' אפרים חזן: אישי הנשיא, אתה מתקבל כאן ובכל מקום באהבה ובחיבה שהעם הזה רוחש לך, מתוך הרגשה שאתה מבטא את התקומה של עם ישראל בארצו, ובכלל זה תחייתה של הלשון העברית. אני רוצה לחזור ולהדגיש את מה שאמרה הגב' הראבן על השמות הלועזיים של "המותגים" בתחומי המסחר, של מקומות המסחר וכיוצא בזה. כמה מכוער לראות ברחוב בן-יהודה שלט באותיות עבריות: "צ'יינג' פוינט".

הנשיא ויצמן: זו גם אנגלית לא כל כך משובחת...

פרופ' אפרים חזן: מי אחראי לזה? מרכז מסחרי גדול בירושלים נקרא "סנטר one" או "סנטר אחד". שאלו מה מהם עדיף, והשיבו: "מוטב שיהא השם כולו לועזי, ואל יהא עשוי כלאי-לשון...". בכל הדברים האלה יש חוסר כבוד עצמי וחוסר כבוד לעברית. זה הדבר שצריך להיות הדגל במלחמתה של אותה עמותה ציבורית שמר אמיר דיבר עליה.

נקודה שנייה היא עניין הכשרת המורים על רקע האוטונומיה הניתנת למוסדות להכשרת מורים. יש בתי מדרש ותיקים למורים - ובכללם, למשל, זה הנושא את שמו של דוד ילין - שבהם מסורת הוראת העברית היא מסורת ותיקה, ומלמדים שם שש שעות עברית בשבוע. בתי מדרש אחרים אינם הולכים בדרך הזאת; הם מקצצים את שעות הוראת העברית לשליש ולרביע, ויש המסתפקים רק בבחינה בלא הוראה כלל.

מר דוד שחר: אני רוצה לייחד את דבריי לחרדה גדולה הרבה יותר מזו שהוזכרה פה, חרדה לעצם קיומם הפיזי של היושבים בזה.

הנשיא ויצמן: עד כאן. עד עכשיו הקשבתי בשקט, אבל כאן אני מוכרח להתערב. אינני מסכים לאמירה שנשקפת סכנה קיומית לעם ישראל, ודאי לא בגלל עניין הלעז!

מר דוד שחר : בהיותי בחוץ לארץ נזדמן לי לדבר לפני קהל במקומות שונים בעולם. ציינתי להם מהן המילים העבריות המשמשות בשפתם, והראיתי להם את השפעתה של השפה העברית על תרבותם. אחר כך נזדמנתי לכנס שנערך בירושלים ונושאו "הספר", וראש העיר (דאז) פתח את הכנס בדברים בשפה האנגלית... הרהרתי ביני ובין עצמי: בעולם כולו, "הספר" משמעו התנ"ך, ספר הספרים, ואילו כאן עוסקים בספר ומדברים אנגלית. כדי לשמוע בירושלים את פתיחת חג הספר בשפה האנגלית אינני זקוק לראש עיר עברי. סר רונלד סטורס דיבר אנגלית טובה הרבה יותר...

פרופ' אבנר טריינין : בדברים שנשמעו פה נושבת רוח נכאים על מצבה של הלשון העברית, במיוחד במדעי הטבע. אני איש מדעי הטבע, ואני רוצה להפיג קצת את קושי האשמה שהוטחה בהם. בתחומים רבים של מדעי הטבע קהל העוסקים הוא מצומצם, והמומחים באותו התחום נמצאים בחוץ לארץ. משום כך המחקר חייב להתפרסם שם ובאנגלית; כל מי שרוצה שעבודתו לא תהיה טמונה בארון אלא תזכה לתגובות ולחוות דעתם של מומחים חייב לפרסמה באנגלית. בסמינרים המתקיימים בארץ משתתפים אורחים שבאו מבחוץ ואינם יודעים עברית. האפשרות היחידה שלא לגרשם למקומם היא לקיים את ההרצאה בשפה שהכול מבינים, היינו באנגלית. כל זאת אינו גורע מן התביעה לקיים את העברית כשפת הוראה במוסדות להשכלה גבוהה. ואכן יש מרצים רבים המרצים בעברית, והם יוצרים ומחדשים מונחים רבים המתאימים לתחומי מדעי הטבע שהם עוסקים בהם.

פרופ' משה בר-אשר : חברי האקדמיה השמיעו את דעתם, ויכולת לראות, אדוני הנשיא, שכשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות. ובכל זאת עולה מכלל הדברים קריאה לפעולה.

הנשיא ויצמן : אני הוא שיזמתי את הביקור באקדמיה ללשון העברית, ועשיתי זאת מתוך אותן דאגות ששחתם באוזניי היום. לא באתי כדי להתרשם מן המחשבים המשוכללים שבאקדמיה (אף שהתרשמתי מהם), אלא כדי לדון עמכם בענייני השפה העברית.

יש מושג אחד שחלקו בלעז ומשתמשים בו היום, ואני חושב שהוא טועה ומטעה: פוסט-ציונות. ישנה איזו חדווה להוכיח שהשגנו כבר את הכול, אחרי חמישים שנה של ריבונות וכך וכך מלחמות. גמרנו, אין יותר ציונות. ומשתמשים באותו מונח לועזי.

אני חושב שאנחנו נמצאים עכשיו בעיצומו של גיבוש הציונות כפי שאבותינו ראו אותה. כמובן, בכל דרך ארוכה של התגבשות ישנן בעיות, ישנן

עליות וישנן ירידות. אתה יכול להביא דוגמות מתחומים אחרים, כגון ממצבנו הצבאי, ממצבנו הכלכלי, ממצבנו היהודי, או ממצבנו הבינ-לאומי.

אנחנו צריכים לבחון את מצבנו בסוף המאה ולקראת חמישים שנה לקיומה של מדינת ישראל, ואני שמח מאוד שאהיה נשיא בחגיגות החמישים ב-1998. אנחנו היום הציבור היהודי השני בגודלו בעולם. אולי לא כולם מדברים עברית מדויקת ואולי יש כאלה המחפשים בציציותיהם של אחרים אם הם יהודים או לא... אבל אילו היו אומרים לי במלחמת העצמאות, ואפילו במלחמת יום הכיפורים ובשעות הקשות שאחריה, שאנחנו נהיה בסוף המאה חמישה מיליון יהודים, הייתי מאוד מאוד ספקן. והנה אנחנו כאן ציבור כזה, השני בגודלו אחרי ארצות הברית.

אנחנו במצב כלכלי טוב: יש ויכוחים על אינפלציה או לא אינפלציה, גבוהה או נמוכה - תמיד מוצאים מה לומר. אני מדבר על כך שאנחנו במצב של תוצר לאומי של 16,000 דולר לנפש. אינני אומר זאת בשמחה, ודאי לא בשמחה לאיד, אבל במצרים זה 860 דולר. אנחנו פה באיזושהו מוקד באזור הזה שיש בו איזה ייחוד.

כך גם מבחינה ביטחונית. אני מוכן להיפגש בארבע עיניים עם אחד הדוברים פה, כדי שאוכל לעודדו קצת... תמיד צריך להיות על המשמר, ולכן אמרתי שצריך להקים כוח מגן חזק. אבל אין לנו היום סכנה קיומית כפי שהייתה לפני עשרים שנה: לא ממצרים - אפשר להתווכח אם זה שלום טוב או שלום לא טוב - בשנה הבאה ימלאו לו עשרים שנה. ויש עליות ומורדות, ובמצרים נשמעים קולות כאלה וקולות אחרים, אבל חמשת אלפים ישראלים נסעו לסיני בחג. בששת הימים מי חשב שזה יקרה? אין לנו סכנה מן המזרח, מפני שירדן בשלום אתנו. שלום כזה, שלום אחר, יש אומרים שאפשר היה לעשות יותר טוב. תמיד יש כאלה שאומרים, אבל הסכנה של הטוב הוא הטוב מאוד.

יש לנו בעיה עם סוריה. אבל גם סוריה איננה יכולה לעשות כיום כל מה שהיא רוצה. יש לה בעיות. אחת מהן היא מעמדה של רוסיה. יש לנו קשר עם טורקיה. לפני שבאתי הנה שוחחתי עם נשיא טורקיה. הוא יזם שיחה אתי. אני לא רוצה להאריך בדברים, כי זו הרצאה בפני עצמה. גם פה אסור לקפוא על השמרים, מפני שאין דבר שהוא מתמיד וקונסטנטי בחיים. אם יש שלום עם מצרים ושלום עם ירדן, ותחילת הדרך עם הפלסטינים - גם זה דבר שצריך לשמור עליו. קרה משהו. כל הזמן קורה. זה לא אומר שמחר לא יכול להיות אחרת.

מעמדה הבינ-לאומי של המדינה עולה. להלוויה הנוראה של יצחק רבין ז"ל באו שמונים ושניים ראשי מדינות, ובהם שלושה נשיאים של ארצות הברית,

ראש ממשלת בריטניה ונסיך הכתר, נשיא גרמניה והקנצלר. זה לא סתם. זה לא קרה ביום אחד ולא קרה יש מאין. אני חושב שאנחנו נמצאים באחת ההתרחשויות החשובות ביותר בהיסטוריה שלנו. ויש גם כמובן ביקורת. הנה בעת מבצע "ענבי זעם" שפכו קיתונות של זעם על כולם. אני אעשה עכשיו דבר לועזי, אני דופק על עץ, אנחנו מקווים שהמצב בצפון יתמיד. והיו לנו השבוע בצפון כמה אלפים שנסעו ל"צימרים". זו גם כן מילה עברית נפלאה...

ד"ר גבריאל בירנבאום: יש לנו מונח עברי: חדרי נופש.

הנשיא ויצמן: אתה אומר "חדרי נופש", אבל אם תלך לשכור "חדר נופש" במטולה יאמרו לך "נעים מאוד, לך למרג' עיון"... הדגשתי ואמרתי לפני בתי הקונגרס בגרמניה: "אני מדבר אליכם בשפה, שלו היו שומעים אותי ישעיהו הנביא, דוד המלך וישו הנוצרי הם היו מבינים אותי". כך כתוב בנאום שלי. הדברים שאמרתי שם היו מכוונים לכמה כיוונים, גם לציבור בארץ. ודעו לכם, אני לא ישבתי בלילה ובבוקר היה נאום מוכן. זו הייתה עבודת צוות, ועוד במטוס תיקנו כמה ניסוחים. בציבור היושב פה אין ספקות מה כוחה ומה חשיבותה של השפה העברית, ומה פעלה במשך מאה שנה של ציונות. אבל בסך הכול אנחנו בתום מאה שנה של ציוניות. בסוף המאה הקודמת גדרה וחדרה היו מושבות קטנות. היום אלו ערים. אני עובר בראשון לציון, מקום היוולדה של אמי זיכרונה לברכה. כיום זו עיר, ברוך ה'. במדרחוב שיורד לבית הכנסת יש כמה בתים, ובאחד מהם נולדה אמי.

אני דואג בעיקר ליהדות ישראל. יש נטייה אצלנו לדאוג לכל האנשים. אבל עם כל העבר, יש היום יהודים החיים במקומותיהם בגולה ואינם באים הנה, ואחוזים גבוהים מהם גם אינם מתעניינים במה שקורה פה. אני מניח שאם הם יפנו ויבקשו עזרה נשתדל לעזור להם. במה? בשפה העברית. מדוע הם פונים? כי הם רוצים איזו המשכיות. איפה? בגולה...

יש לי איזו בעיה עם יהדות הגולה. אינני מתגאה בזה, אני רק מציין לעצמי שלפני שבועיים סיימתי שלוש שנים של נשיאות וטרם ביקרתי בארצות הברית. לא בגלל השלטון שם, אלא מפני שיש לי בעיה מה להגיד ליהודים. מה אגיד? "שלח לי עוד כסף לאוניברסיטה העברית"? אני רוצה לומר לו "קח את הרגליים ובוא לארץ!"

אם אנחנו חרדים מה יקרה כאן בארץ, הרי יהדות הגולה צריכה להיות חֲרָדָה שבעתיים מה יקרה לה. ההתבוללות ונישואי התערובת הם בממדים

עצומים. אפשר לעשות חשבון מה יקרה בעוד שלושים שנה. אם הבעיה של יהודי העולם היא איך לקיים עצמם כיהודים בגולה, אינני חושב שזה תפקידנו לסייע להם בכך. כי אנחנו ציונים, וציונות זה ציון. בלי חכמות. ומטרת אבות הציונות היא להביא אותם הנה לארץ אבותינו כשהתנ"ך הוא הבסיס.

לנו ישנה בעיה מה דמות תהיה לחברה הישראלית בעוד שלושים וארבעים שנה מבחינה ציונית ומבחינה יהודית. יש פה בעלי השקפות שונות לחלוטין בקשר ליהדות. במשך השנים נצטרך להחליט מה זה ישראליות ומה זה יהדות.

באים יהודים מבחוץ ואומרים: "אתם לא יהודים, כי אינכם הולכים לבית הכנסת". אמרתי לאדם מקבוצה אמריקאית: "אומר לך מה ההבדל בינך וביני: כשאתה רוצה להתפלל אתה הולך 'דווענען אין שול', וכשאני רוצה להתפלל אני הולך להתפלל בבית הכנסת..." , וכאן העברית נכנסת. ביסוסה של המדינה היהודית במאה העשרים ואחת קשור בביטחון ובשלום ובכלכלה ובהבנת העולם ובאחדות היהודית. וכאן נכנסת ביתר שאת השפה העברית. יש לה חשיבות אדירה.

אני גדלתי בבית שדיברו בו עברית וכתבו עברית, וכלל לא הבנתי איך אפשר לחיות בלי עברית. יש בביתי מכתבים של סבים וסבתות - מצד אבי ומצד אמי - בכתב יד ובעברית. יש לי מכתב מדודי חיים ויצמן, נשיא המדינה הראשון, שקיבלתי בהיותי בר-מצווה ב-1937, והוא כתוב בעברית צחה. מניין באה לו העברית? הוא למד אותה בפינסק או במקום אחר. לאבות היישוב, שהניחו את הנדבכים הראשונים למדינת ישראל בראשית המאה, היה ברור ומובן מאוד שהעברית היא אחד הכוחות החשובים המגבשים את העם ומלכדים את החברה.

היום צריך לעשות את זה ביתר שאת. ועכשיו זה הרבה יותר קשה. דווקא עכשיו, כשיש לנו הרבה עולים, שקליטתם מצוינת מבחינה פיזית, אנחנו זקוקים לקליטה טובה מבחינה ציונית ישראלית ויהודית. ואני בטוח שלשפה העברית יש חשיבות כפולה ומכופלת מזו שהייתה לה בתחילת הדרך. זו הסיבה שבאתי לכאן לאקדמיה.

אינני חושב שיש צורך בגוף חדש; האקדמיה ללשון העברית היא־היא הגוף. יש אנשים שחושבים שכל דבר נפתר על ידי ארגון מחדש. אני מכיר פרופסורים לארגון שלא ארגנו שום דבר מימיהם... יש אקדמיה ללשון העברית, וזה תפקידה. כמובן בעזרת הממשלה. וגם אני לרשותכם עשרים וחמש שעות ביום.

כפי שאמר פרופי טריינין, ישנה בעיה של עולם קטן, על ידי אינטרנטים וטלוויזיות ופקסים. ויש תרבות עולמית. אני שומע לי לפעמים מוזיקה טובה

באחת או בשתיים בלילה. ישנה גם תרבות עולמית שאי אפשר לזלזל בה, חלקה איכותית מאוד. וכשאתה הולך ללובר או למוזאון הבריטי או למוזאון בניו יורק אתה לא יכול לבקש שהכול יהיה כתוב בעברית. ישנה הרגשה שאנחנו נמצאים בהשפעה עצומה של התרבות העולמית, שכוחה גדל בגלל התקשורת, דבר שלא היה לפני ארבעים וחמישים שנה. היום כל ילד בא הביתה, פותח טלוויזיה ומטרטרים לו את הראש באנגלית.

אי אפשר להתעלם מן החוץ. אי אפשר להתעלם מן הצורך להיות יונק קצת מן התרבות הזאת. אנחנו ואתם חייבים למצוא את האיזון. ולכן באתי הנה היום, וזו המלצתי וזו בקשתי: בואו, חברי האקדמיה ללשון העברית, בואו תיקחו את הדברים בידיים, בעזרת משרד החינוך ומוסדות אחרים. אמרתי את זה גם לאנשים פוליטיים. מפעם לפעם אני נפגש עם אנשי המעש, אנשי הפוליטיקה, גם מכאן וגם מכאן. כל מי שיהיה בשלטון יצטרך לדאוג לדברים האלה ולשפה העברית.

פרופ' משה בר-אשר: אנחנו מודים לנשיא המדינה על הדברים שאמר. אנו מודים לך מאוד על יזמתך לבוא לביקור באקדמיה, על התעניינותך בפעולות האקדמיה ועל הדברים שאמרת. זה יום גדול לאקדמיה וללשון העברית.